

memorii | jurnale

MIORIȚA BACIU GOT
FAȚA VĂZUTĂ
A LUNII

CONVORBIRI CU
ELSA ANCA-BĂRBUȘ

Prefață
de Mihai Frățilă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Toate fotografiile reproduse în acest volum fac parte din arhiva familiei Anca-Bărbuș, cu excepția cazurilor a căror sursă este semnalată în mod expres.

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

© HUMANITAS, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Got, Miorița
Fața văzută a Lunii: convorbiri cu Elsa Anca-Bărbuș /
Miorița Baciú Got; pref. de Mihai Frățilă. – București:
Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-8201-7
I. Anca-Bărbuș, Elsa
II. Frățilă, Mihai (pref.)
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Cu un strop există mai multă lumină în lume
Decât întuneric,
Cu o idee – mai multă speranță
Decât disperare.

—*Petre Got*

CUPRINS

<i>În loc de prefață</i> (Mihai Frățilă)	11
Cuvânt înainte:	
O viață exemplară, o mărturie-document	13
Despre comuniunea de idei și nevoia de mărturisire	19
Cum am cunoscut-o pe Prietena mea: o binecuvântată apropiere sufletească	21
Scurtă introducere în zbuciumata istorie a Bisericii Greco-Catolice din România	26
Primele convorbiri, primele revelații	33
Prin Cotrocenii aristocratici: o geografie simbolică	41
În casa familiei Bărbuș	43
O întâlnire cu educatorii catolici: despre rostul memoriei	45
Despre fața văzută-nevăzută a Lunii	58
Copilăria ferită de griji a Doamnei Elsa	62
Excurs printre înaintașii familiei Anca	72
„Am fost fericiți că ne ruinează“	78
Portrete de familie: modelele formatoare	80
În proximitatea marilor personalități	87
Tăvălugul istoriei se pune în mișcare	94

Îndrumătorii noștri spirituali într-o lume aflată în derivă	101
Iuliu Hirțea	102
Bernard Ștef	103
Alexandru Todea	104
Zenovie Pâclișanu	105
Augustin Ciungan	106
Vasile Mare și Francisc Zudor	111
Eugen Sârbu	114
Tit Liviu Chinezu	114
Vasile Aftenie	116
Ioan Suciu	117
Vladimir Ghika	119
Cazimir Kozanowski	124
„Mă considerau prea naivă“	126
Mărturii despre Lotul Menges	128
Calvarul	133
„Îi mulțumesc lui Dumnezeu că a fost așa“	139
Adevărul întreg, așa cum a fost	142
Un dosar de urmărire exagerat de stufos	146
Fără ură sau resentiment	162
„A trecut totul ca un vis“	182
Despre educație, credință și tăria de caracter	188
„Nici una n-am avut mintea prea încărcată, nici obosită“	199
Forța prieteniei	219
„Iertarea este atributul celor puternici“: procesul torționarului Vișinescu	228
„Elevii cuminți chiulesc bine“	234
Scrisoarea cusută pe batistă și alte comori	241
Un portret al lui Iuliu Maniu	246
Fluxul memoriei: din nou despre începutul sfârșitului	251
Premisele demnității	260

Punctul de cotitură: 23 august 1944	265
Ioan Bărbuș și protestul anticomunist din noiembrie 1945	269
Intermezzo nostalgic	273
Întâlnirea cu destinul	277
„Reeducarea blândă“ și domiciliul obligatoriu	281
Aceste figuri luminoase nu aduceau nimănui nici un reproș	286
Un puzzle al supraviețuirii	288
„Sus-numita nu are posibilități de informare“	292
Turnătorii de lângă noi	298
„Gândeam identic“	306
Amintiri despre luptătorii anticomuniști	308
Un omagiu special adus lui Camil Demetrescu	315
Scene cotidiene: căminul, lecturile, rugăciunea	325
Despre binecuvântările muzicii și ale artei	331
Înapoi la realitate: despre importanța memoriei	336
Călătoriile	340
Spațiul afectiv și memoria salvată	341
Marea despărțire	347
Epilog	351

Conversațiile volumului de față creionează portretul unei supraviețuitoare: Elsa Anca-Bărbuș a fost, alături de soțul și tatăl său, protagonistă a dramei României răvășite de suferința produsă de comunism în secolul trecut. Povestite cu vivacitate de o interlocutoare aparte, Miorița Baciuc Got, într-o tonalitate al cărei stil așezat și temeinic rămâne caracteristic pentru ardelenii de veche obârșie, aceste conversații oferă un strop de luciditate lumii noastre, marcată de traume și firave idealuri.

Dincolo de memorie, de moralizări exemplare, fără un dram de înțelepciune viața omului cea mult încercată se limitează la emoții și tragice solemnități pe care le vânează numai funcționarii de retorică goală. Elsa Anca-Bărbuș destăinuie o cale adevărată și ne arată cum anume ne jucăm Raiul pe pragul spațiilor interioare unde ne ducem viața, indiferent de poverile care ne-au fost hărăzite. Și că – veste bună! – tot acolo ajung și remediile: aproapele, nevoile sale, atenția pentru el, prevenirea..., realități care fac parte din moștenirea binelui capabil să schimbe lumea, lent și cu răbdare, dar inexorabil.

Din felul de-a fi al Elsei Anca-Bărbuș învățăm gustul politeții, nostalgia cuviinței și savoarea celor „șapte ani de-acasă“, dar cel mai impresionant rămâne faptul că din vorbele ei nu răzbate nici o umbră de resentiment. De aceea, nu găsim nimic demodat în forța caracterului și

lupta sinelui acestei eroine, în conștiința prețului de sânge pe care l-a plătit și a binelui moral căruia i s-a consacrat de-a lungul existenței sale zburcimate. Destăinuirile sale scot și mai mult în evidență cele două tipologii umane cărora le este interzis accesul la noblețea sufletească: cel care, pentru a fi *bun*, are nevoie să se simtă fericit și cel care, pentru a *se gândi la Dumnezeu*, trebuie să dea ochi cu nefericirea. Dincolo de văpaia de cuvinte, descoperim un portret interior autentic, dăinuind peste timp, încă din vremea unui alt fel de a fi român, fără inspirații meschine și fără mizeria demagogiilor impenitente și precuvioase care, în orice epocă, nu pot înțelege de ce Isus a venit pentru toată lumea, nu „doar pentru noi“.

Patriotismul și credința, familia („între armonie și colaborare“, „bunăvoință și amabilitate“), libertatea plătită cu sânge, curajul, sacrificiul, dragostea, devotamentul sunt toate laolaltă micile-mari strategii ale ființei umane de a-și depăși epoca, fără a face rabat de la omenie. Dând glas destăinuirilor unei veritabile bucureștence care a traversat veacul cu discreție, Miorița Baciú Got ne restituie religiozitatea acesteia față de cultura românească. Fără răsfrângerea harului bunei educații și a împlinirii vieții prin asumarea spiritului de jertfă de către o mare doamnă, n-am fi avut o asemenea carte-mărturie despre o Românie liberă, mai bună, și universul interior al oamenilor săi de caracter. Tocmai de aceea, cele două interlo-cutoare întrețes o carte solară, tihnită, scoțând la lumină un model de om, de partener de dialog împlinit, izbăvit prin lupta cu sinele, inconfundabil și de care, după ce l-ai cunoscut, nu poate decât să-ți fie veșnic dor.

Mihai Frățilă
Episcop greco-catolic de București

O viață exemplară, o mărturie-document

Prin forța împrejurărilor – mai cu seamă prin datele destinului sub care s-a conturat drumul familiei mele și al meu, ciopârțit psihic și material de instrumentele regimului comunist de tip stalinist impus în România secolului trecut –, fenomenul concentraționar și mecanismele represive practicate de sistem au devenit, pentru mine, o preocupare permanentă.

Viața trăită în perfectă demnitate, în ciuda suferințelor copleșitoare îndurate de cea pe care cu sfială o numesc *Prietena mea*, distinsa intelectuală și supraviețuitoare a comunismului românesc Elsa Anca-Bărbuș, reprezintă o pagină luminoasă din istoria rezistenței anticomuniste în România – o pagină ce merită să fie făcută cunoscută generațiilor care deseori reclamă, în necunoștință de cauză, o absență a modelelor de sacrificiu, opoziție față de sistem și neștirbită demnitate în fața ororilor secolului trecut. Domnia-sa se numără printre figurile emblematică care, aparținând elitei intelectuale și politice a României la momentul instalării regimului comunist, au rezistat și au refuzat orice formă de capitulare morală în fața tăvălugului ideologic care ne-a mutilat țara vreme de mai bine de patruzeci de ani.

Prin această carte, mă adresez cititorilor interesați de trecut și de cultul memoriei – indiferent de vârsta lor, de

pretențiile intelectuale, de *background*-ul cultural sau de orizontul de așteptare. Îmi doresc să le prezint aici un model de biografie neîntinată de umbra compromisurilor ori a șovăielilor oportuniste. Am speranța că rezultatul este o carte neliniștitoare, despre un spirit viu, care se deschide fără ostentație și fără inhibiții în fața semenilor și care ne vorbește despre viața sa cu un echilibru și o seninătate de admirat, oferite în mare măsură de credința neclintită în Dumnezeu ca Stăpân al Istoriei.

Elsa Anca-Bărbuș oferă un exemplu durabil al modului în care convingerile morale și politice autentice pot plămădi caractere, fidelitatea sa față de acestea transformând-o într-un model feminin și uman demn de urmat. Nu a abdicat nici un moment de la valorile credinței în Dumnezeu și nici nu a conceput să negocieze pentru o viață mai bună, ci a ales drumul strâmt al unei existențe adevărate, lipsită de măști. Verticalitatea și rezistența în fața infernului comunist s-au concretizat și prin faptul că și-a onorat promisiunea făcută viitorului soț, Ioan Bărbuș: acesta, întemnițat de regimul comunist, a fost așteptat vreme de 17 ani de ființa iubită, care nu concepea să se căsătorească între timp cu altcineva.

Neprețuitele discuții purtate de-a lungul unor lungi întrevederi cu doamna Bărbuș și informațiile pe care convorbirile noastre m-au inspirat să le adun mai apoi fac din această carte o frescă a unei vieți exemplare, precum și o pasionantă mărturie-document. Cititorii sunt invitați să descopere structura unui caracter integru care, cu delicatețe, cu fină ironie sau cu o vervă contaminantă, zugrăvește la rândul-i portrete umane în toată diversitatea lor. Stăpânirea de sine, echilibrul sufletesc, detașarea față de ceea ce este nedrept sau meschin, lipsa oricărui dezgust, a deziluziei, deznădejzii sau panicii,

atitudinea binevoitoare și afectuoasă față de semenii, plină de vitalitate și optimism, sunt trăsături care au definit-o pe Elsa Bărbuș și care mă determină să o admir necondiționat, cu atât mai mult cu cât îi cunosc sinuoșitățile existenței.

Nu am dorit ca viața fascinantă – cu năzuințe sfărâmate și brăzdată de dureri sub regimul comunist – a acestei doamne să fie ignorată, precum a atâtor oameni valoroși din țara noastră, care s-au stins într-o posteritate tăcută, nedrept condamnați la uitare de o lume grăbită, prea puțin preocupată de recuperarea memoriei și de perpetuarea idealurilor în care acești predecesori exemplari credeau cu sfințenie.

Pentru mulți dintre noi și, nu mă îndoiesc, pentru generația tânără, această doamnă extraordinară va rămâne un model de demnitate, de curaj și simplitate, credința ei constantă în ajutorul lui Dumnezeu fiind de neclintit. În anii primei copilării și ai adolescenței, Providența a binecuvântat-o pe Elsa Bărbuș cu un trai fără griji evidente, petrecut în alint, bucurie și reverie. Și era fericită! Au venit apoi anii negri, dar asta s-a întâmplat mai târziu. După chinurile îndurate în temnițele comuniste – chinuri pe care mereu am simțit-o reticentă în a mi le mărturisi pe deplin –, Elsa Anca-Bărbuș a găsit până în ultima clipă a vieții puterea de a zâmbi, exprimându-și speranța într-un viitor pe care generația tânără îl va construi negreșit pe măsura demnității înaintașilor care s-au jertfit pentru Adevăr, pentru integritate, pentru credința noastră izvorâtă din tradiția creștină a Romei.

Am speranța că textul de față se va dovedi a fi ușor de citit. Am abordat la modul cel mai firesc teme și domenii precum religia, democrația, comunitatea, inegalitatea, istoria și politica, viața și moartea, iubirea, artele

plastice, muzica, filmul, literatura. Am încercat să surprind opinii revelatorii ale interlocutoarei mele, definitorii pentru tipologia umană al cărei exponent a fost – ca, de pildă, afirmația cu valoare de maximă conform căreia adevărul, indiferent de context, înseamnă putere. Am notat certitudini personale îmbrățișate de Elsa Bărbuș ca urmare a experiențelor-limită traversate ori scenarii și ipoteze – bine documentate și argumentate sau doar intuite – cu privire la modul în care se prefigurează destinul României pe termen mediu și lung. Mi-am propus să realizez, cu toată obiectivitatea de care am fost capabilă – dat fiind că un personaj ca Elsa Anca-Bărbuș suscită în chip automat admirație –, un studiu memorialistic frust al personalității sale, împreună cu o investigație de comportament și de palpate a mentalității lumii în care a trăit, a luptat și a supraviețuit. Am început să redactez cartea după repetate convorbiri cu domnia-sa, desfășurate pe parcursul mai multor luni de zile.

Pentru a izbuti să fac o radiografie cât mai fidelă a vieții sale, i-am ascultat relatările despre propria copilărie, adolescență și tinerețe, dar și descrierea relației de prietenie transformată în iubire cu cel care i-a devenit soț, Ioan Bărbuș. Am parcurs împreună evocarea momentelor grele îndurate de familia Anca sub comunism, dintre care probabil cele mai apăsătoare au fost clipele de detenție îndurate de tânăra Elsa împreună cu mama sa. Mi-a mărturisit bucuria – imensă, deși venită cu atâta întârziere – de a-și fi putut întemeia în cele din urmă o familie fericită alături de omul iubit, la capătul celor 17 ani de închisoare îndurați de acesta. Am fost martora fericirii care i se citea în ochi și a unei sclipiri de mândrie abia reținute atunci când îmi vorbea despre cele două fiice ale

sale, Anca-Maria¹ și Mihaela-Florina². Am cercetat corespondență, fotografii și documente din arhiva familiei, cu intenția de a-i realiza acestei mari Doamne a rezistenței anticomuniste un portret pe măsura calităților atât de rare care au caracterizat-o.

Victimă a ororilor comunismului, Elsa Bărbuș a îndurat luni grele de temniță, plătind astfel pentru propriile convingeri – aceleași cu ale tatălui său, reputatul avocat Victor Anca, pe care l-a iubit enorm, dar și cu ale soțului său de mai târziu. Acestuia din urmă i-a rămas fidelă o viață întreagă, dedicându-și toată tinerețea unei așteptări integre, devotate și consecvente – totul pentru ca, la capătul atâtor privațiuni și suferințe, să se poată căsători cu acela căruia îi promisese inima. Prin statornicia sufletească și îndârjirea de care a fost capabilă în slujba Binelui, prin forța de a rămâne verticală pentru a-și împlini idealul visat, prin modul în care și-a apărat onoarea în fața flagelului comunist, prin puterea de a privi spre viitor atunci când totul părea pierdut și cea mai ușoară cale ar fi fost cea a deznădejzii și a capitulării, Elsa Anca-Bărbuș poate lesne constitui un model pentru tinerele fete și pentru femeile lumii de azi. Competentă profesional, demonstrând spirit creator și forță intelectuală, scriind și traducând în și din mai multe limbi străine, a fost activă

1. Anca-Maria Cernea, medic de profesie, președinta Fundației Ioan Bărbuș, fiica fostului lider și senator național-țărănist; vicepreședintă a Tineretului Universitar Național Țărănesc și a Organizației de Tineret a PNTCD la începutul anilor '90; în timpul guvernării CDR, directoare a Direcției Relații Internaționale din cadrul Departamentului pentru Administrație Publică Locală al Guvernului României.

2. Mihaela-Florina Bărbuș, medic veterinar și jurnalist.

și serioasă, cu o atenție la detalii și o percutanță a ideilor greu de egalat. În familie și în societate, a impresionat deopotrivă prin luciditate, devotament și grație, fiind totalmente dedicată alor săi și mereu generoasă cu ceilalți.

DESPRE COMUNIUNEA DE IDEI
ȘI NEVOIA DE MĂRTURISIRE

Pe tema comportamentului și a reacțiilor românilor în primii zece ani după instalarea comunismului prin ocupație sovietică în România am scris – din postura de copil-martor al acelei crunte realități – în cartea dedicată memoriei tatălui meu. Cartea de față s-a concretizat tot din nevoia de mărturisire. Ea întregeste destinul emoționant al unei personalități deloc comune, pentru care ideile și faptele nu s-au contrazis niciodată. Exemplul Elsei Anca-Bărbuș se alătură celorlalte modele oferite de intelectualii români care nu au colaborat, nu au îngenuncheat în fața aceluși regim al morții care a fost comunismul. Îmi doresc ca ea să fie o mărturie despre puterea credinței și a iubirii, o dovadă a faptului că rezistența spiritului nu poate fi înfrântă de nimic. Relatez stări, atitudini și realități care contează, pentru a nu se uita nimic și pentru ca aceste exemple să fie semințele unor roade viitoare.

Filozoful politic Vladimir Tismăneanu evidențiază în studiile sale pe această temă ideea conform căreia cei care au rezistat au salvat umanitatea. Am dorit să le ofer cititorilor o biografie necosmetizată a acestei mari doamne care a fost Elsa Anca-Bărbuș, un portret spiritual al unui om care merită să fie cunoscut de generațiile care i-au urmat. Revelarea unor fapte pe care mulți le-ar putea socoti de necrezut e necesară mai ales în aceste vremuri în care vulnerabilitatea maselor – cu precădere